

Huệ Quang

THƯ VIỆN PHẬT GIÁO GIỮA LÒNG SÀI GÒN

Ảnh: Minh Triết

— Lê Thị Ngọc Hà

Nép mình giữa lòng Sài Gòn, Thư viện Huệ Quang như một nốt lặng trong bản nhạc đầy sôi động của Thành phố. Suốt 13 năm hoạt động, nơi đây đã hội tụ nhiều tư liệu khác nhau, có khả năng cung ứng nhiều sách nội, ngoại điển, báo chí và cả Hán Nôm cho bạn đọc.

Thư viện Huệ Quang trực thuộc Trung tâm Dịch thuật Hán Nôm Huệ Quang. Tọa lạc tại 116 Hòa Bình, phường Hòa Thạnh, quận Tân Phú, Thành phố Hồ Chí Minh. Thư viện mở cửa năm 2007 với nguồn sách chủ yếu do nhị vị Hòa thượng Huệ Hưng và Minh Cảnh xây dựng với ý nguyện thành lập một Thư viện chung để mọi người cùng tham khảo. Trong suốt 13 năm hoạt động, Thư viện đã nhận được sự đóng góp, hỗ trợ hết mình của những người yêu mến Phật giáo giúp nơi đây được xem là một Thư viện Phật giáo lớn nhất nước.

Đặc biệt, tuy là một Thư viện Phật giáo nhưng ngay từ khi chính thức hoạt động, Thư viện Huệ Quang đã chủ trương hình thành một trung tâm tư liệu không phân biệt sách Phật giáo hay ngoài Phật giáo để đáp ứng nhu cầu về việc bảo tồn và phục vụ bạn đọc trong và ngoài nước. Ngoài sách Phật giáo, một nửa số sách nơi đây là sách về khoa học xã hội, y học, khoa học - kĩ thuật,...

Ngoài việc phục vụ bạn đọc, Thư viện chủ trương: “*Gìn giữ nét xưa - phát huy vốn cũ*” nên đã tiến hành số hóa, ảnh ấn, phục chế các tư liệu xưa tạo nên một chỉnh thể bao hàm nhiều phòng ban hoạt động nhịp nhàng, *có khả năng cung ứng và phục vụ tối ưu cho bạn đọc về tư liệu.*

CÁC PHÒNG BAN CỦA THƯ VIỆN

1. Phòng đọc

Giữ nhiệm vụ chính là phục vụ, hỗ trợ bạn đọc trong việc đọc, mượn và khai thác tư liệu.

Hiện nay, Thư viện Huệ Quang có hơn 100.000 đầu sách. Trong đó, sách - báo tiếng Việt khoảng 70.000, sách tiếng Hán 10.000, sách các nước khác trên 10.000

đầu sách. Ngoài sách giấy, Thư viện còn có các bản kinh khắc gỗ, sách điện tử,... Sách tiếng Việt và báo chí sau 1975 đang được sưu tầm, sắp tới sẽ cập nhật thư mục lên trang web để phục vụ bạn đọc.

Đối với tư liệu Hán - Nôm, hiện nay Thư viện có khoảng 700 đầu sách. Nguồn tư liệu này được Thư viện rất chú trọng bởi tư liệu này vốn có khối lượng lớn nhất nhưng lại đang bị mai một nhanh nhất. Khoảng 10 năm trước, Thư viện Huệ Quang đã tổ chức những chuyến sưu tầm tư liệu Hán Nôm trong các chùa ở Nam bộ. Đầu năm 2010, gửi bức Thư ngỏ về việc sưu tầm tư liệu Phật giáo đến khắp các chùa trong cả nước. Kể từ đó đến nay công tác sưu tầm tư liệu Hán Nôm Phật giáo được tiến hành liên tục.

Đa phần tư liệu ở Thư viện đều được mượn về nhà. Thư viện mở cửa tất cả các ngày trong tuần, kể cả các ngày lễ (trừ Tết Nguyên Đán) với khung giờ hoạt động từ 7h-20h. Tương lai sẽ phục vụ cả giờ nghỉ trưa nhằm tạo điều kiện tối đa cho bạn đọc.

Phòng đọc chủ trương hỗ trợ nhiệt tình mọi độc giả không phân biệt

lứa tuổi. Đến đây, nhân viên Thư viện sẽ hỗ trợ tìm kiếm và cả sao chụp tư liệu. Nếu tài liệu Thư viện chưa có, phòng đọc sẽ ghi nhận và bổ sung sớm nhất có thể cho độc giả. Bên cạnh đó, việc hỗ trợ độc giả từ xa cũng được chú trọng, bạn đọc hoàn toàn có thể liên hệ qua số điện thoại hoặc email để được trợ giúp trong việc tìm kiếm tư liệu, gia hạn mượn sách, sao chụp và cả làm thẻ,...

Về không gian, Thư viện Huệ Quang hướng tới sự thoải mái khi đọc sách và khơi gợi niềm yêu quý các giá trị xưa. Chính vì thế nên đa phần bàn ghế trang bị nơi đây là những bộ trường kỷ. Bên cạnh đó, phòng đọc còn có thêm võng được mắc phía sau để bạn đọc ngã lưng khi cần. Trà, nước, cà phê, bánh ngọt cũng có sẵn, phục vụ hoàn toàn miễn phí cho bạn đọc.

Thư viện luôn chú trọng mua bổ sung tài liệu. Hằng năm, nơi đây đều tổ chức các chuyến sưu khảo tư liệu. Thư viện đã ra lời kêu gọi về việc góp tư liệu nhằm xây dựng một Thư viện chung cho Phật giáo để có thể phổ biến rộng rãi tri thức đến mọi đối tượng độc giả ở khắp mọi nơi. Lời kêu gọi

này đã được hưởng ứng nhiệt tình. Như nhà báo Lam Điền đã hiến tặng Thư viện 3.000 quyển sách. Gia đình cố GS. Nguyễn Đăng Thục đã trao tặng Thư viện toàn bộ kho sách lúc sanh tiền cố Giáo sư đã sử dụng. Gia đình cụ Mạc Tấn Thiện gửi tặng toàn bộ “gia tài” mấy mươi năm tích góp được cho Thư viện. Hòa thượng Thích Minh Thanh [1] hiến tặng kho sách báo một đời sưu tầm vào Thư viện Huệ Quang. Để tri ân, Thư viện lập ra những tủ sách tư nhân, mang tên người tặng. Tính đến nay, có khoảng 10 tủ và 20 kệ sách cá nhân ở Thư viện.

Với số lượng 100.000 đầu sách, ngoài phần tư liệu do Thư viện tự mua bổ sung, đa phần tư liệu nơi đây là sự đóng góp, hiến tặng nhiệt tình của quý độc giả từ mọi miền đất nước. Khi nhận được sách tặng, phòng đọc tiến hành phân loại. Đối với những đầu sách Thư viện chưa có thì sẽ làm mã đưa lên kệ phục vụ độc giả, còn những tựa sách dư, Thư viện sẽ lưu lại để tổ chức các đợt tặng sách nhằm đưa các quyển sách đến với tay những bạn đọc cần.

Bên cạnh việc phục vụ độc giả, bổ sung sách, công tác bảo quản sách cũng được phòng đọc rất chú trọng. Các phòng đều được định kỳ xử lý thuốc mỗi tổng thể 3 tháng một lần. Nguyên tòa Tu viện và lầu 2 Thư viện hằng năm được công ty mới xử lý. Một và hai đầu là hai con đáng sợ nhất, tuy nhiên Thư viện không chủ trương sử dụng hóa chất vì nghĩ rằng để giữ sách cho mai sau mà có thể làm tổn hại người hôm nay là không nên. Trong các tủ và kệ sách Thư viện dùng các gói tiêu sọ (Thư viện tự mua

tiêu và may thành từng gói). Đối với báo chí, được bao lại bằng túi nhựa theo từng năm và từng loại báo. Loại túi này không bị hầm hơi, giữ sách cứng cáp lại có thể cách ly tránh lây lan dây chuyền nếu mỗi một chặng may còn sót trong một quyển nào đó. Ngoài ra, nhân viên cũng thường xuyên thăm và kiểm tra sách.

Trong tương lai, Thư viện sẽ làm tổng biên mục các sách, nhằm hỗ trợ tốt hơn về mặt tra cứu cho bạn đọc, nhất là những vị đang làm luận văn, luận án, đề tài nghiên cứu khoa học.

2. Phòng phục chế

Nhằm bảo tồn và phát huy vốn cổ văn hóa dân tộc, phòng phục chế có 3 công việc chính: Tu sửa tư liệu gốc cho Thư viện và bạn đọc; đóng sách nghệ thuật chuẩn châu Âu; phục chế tư liệu Hán Nôm theo lối cổ.

Như đã giới thiệu ở trên, ở Huệ Quang hiện nay có nhiều tư liệu sách, báo chí trước 1975. Các tài liệu theo thời gian đa phần đã bị hư hỏng, mỗi một nên Thư viện đã tiến hành phục chế lại. Không đơn giản chỉ là in ấn, làm bìa, đóng gáy,... như ở các tiệm

photocopy. Ở phòng phục chế của Thư viện, các công đoạn tu sửa, bồi biếu được tiến hành rất chuẩn xác với kỹ thuật cao.

Bên cạnh đó, Thư viện Huệ Quang còn đóng sách nghệ thuật theo chuẩn châu Âu, cho ra đời các bộ sách đặc biệt bằng bìa da, in chữ mạ vàng, ép kim. Ngoài ra, Thư viện còn tiến hành trang trí cạnh sách - một phần quan trọng của nghệ thuật đóng sách châu Âu.

Đầu tiên phải kể đến là kỹ thuật mạ vàng trên cạnh sách, trong đó, Thư viện Huệ Quang là một

trong những đơn vị tiên phong. Tiếp theo, Thư viện đã tiến hành vẽ tranh lên bìa sách. Kỹ thuật này hiện nay đã áp dụng trên bộ Đại tạng kinh phiên bản đặc biệt. Toàn bộ 37 quyển của bộ Đại Tạng là 37 bức tranh về cuộc đời Đức Phật do một họa sĩ - nhân viên của Thư viện trực tiếp vẽ tay.

Thời gian gần đây, Thư viện cho ra mắt kỹ thuật nhuộm hoa cương trên cạnh sách. Tại Việt Nam, đây có lẽ là lần đầu tiên kỹ thuật này chính thức ra mắt. Khởi đầu, Thư viện thực hiện trên bộ Từ điển Phật học Huệ Quang do Trung

tâm Dịch thuật Hán Nôm Huệ Quang biên soạn, cố Hòa thượng Thích Minh Cảnh làm chủ biên.

Việc phục chế tư liệu Hán Nôm được Thư viện rất chú trọng. Sau khi được số hóa, tư liệu Hán Nôm sẽ được in lại trên chất liệu giấy dó [2], may theo lối cổ, quét cây và nước củ nâu ở mép sách để bảo quản. Về bìa, ngoài bìa cây, Thư viện còn tiến hành phục chế sách với phiên bản bìa sắc phong. Tuy nhiên, giấy sắc phong Thư viện Huệ Quang sử dụng là loại giấy chưa được vẽ tay các họa tiết, chính xác phải gọi là “Sách Hán Nôm phục chế-phiên bản bìa giấy được dùng làm giấy sắc phong”. Nhìn chung, bìa giấy sắc phong về bản chất cũng xuất phát từ giấy dó, nhưng được nâng cao hơn về trình độ mỹ thuật, góp phần thêm phần trang trọng hơn cho kinh sách.

Ngoài đóng sách nghệ thuật chuẩn châu Âu, đến nay đã có hơn 100 tựa sách Hán Nôm được số hóa, bao gồm nhiều thể loại như: sử, kinh, luật, luận,... Trong đó, có nhiều tác phẩm rất có giá trị như Thiền uyển tập anh, Thiền uyển truyền đăng lục, Thiền uyển kế đăng lục, Tam tổ thực lục, Lịch truyện tổ đồ,... Đặc biệt, lấy cảm hứng từ nguyện vọng tập đại thành tư liệu Phật giáo của Hội Phật giáo Bắc kỳ và Viện Viễn Đông Bác cổ tiến hành những năm 1940 khi xuất bản từng thư Việt Nam Phật điển từng san, Thư viện Huệ Quang đã tập hợp những tác phẩm Hán Nôm Phật giáo do Thư viện ấn hành lại thành Huệ Quang Phật điển từng san. Đây là một sự tri ân và tiếp nối tâm nguyện của người trước. Gọi là Huệ Quang thay cho Việt Nam là để kỷ niệm

nơi đang thực hiện công trình tập đại thành này, đồng thời cũng phân biệt với bộ trước, nhưng tính chất thì không khác.

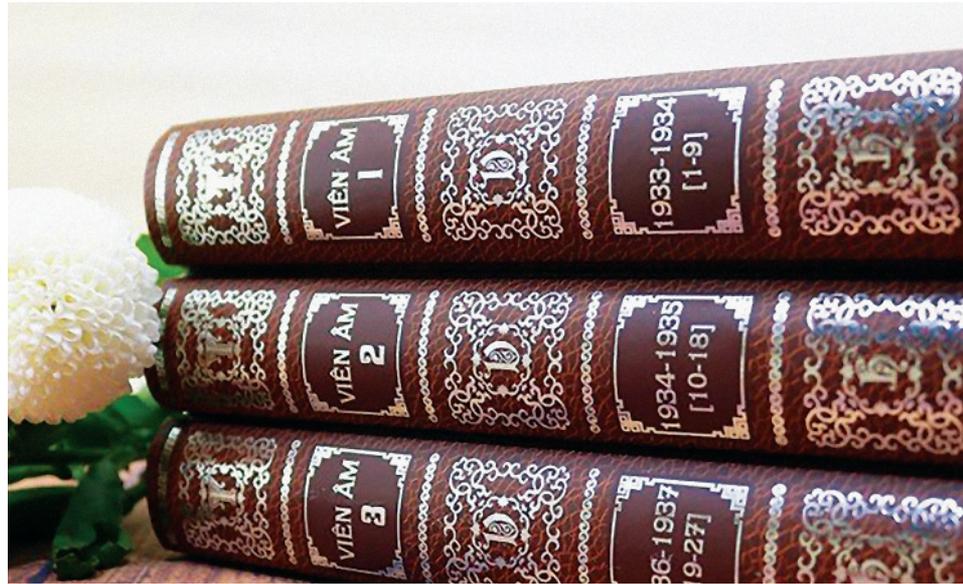
3. Phòng chế bản

Hiện nay, Thư viện Huệ Quang đã tiến hành ảnh ấn, số hóa tư liệu nhằm “giữ gìn nét xưa, phát huy vốn cũ”, cung ứng và giúp bạn đọc tiếp cận tư liệu dễ dàng hơn. Và đây cũng chính là công việc chính của phòng chế bản. Thư viện luôn muốn số hóa các sách và đưa lên mạng cho mọi người tham khảo miễn phí. Từ năm 2010, Thư viện đã đưa được một số sách Phật học và các bộ tạp chí như: bộ tạp chí Tư Tưởng, tạp chí Duy Tâm, tạp chí Hoàng Pháp, tạp chí Hải Triều Âm, Giữ Thơm Quê Mẹ,... Tuy nhiên, công việc hiện bị gián đoạn, trang web mới của Thư viện cũng chưa đưa lên lại được. Thời gian tới, khi ổn định về trang web và nhân sự, Thư viện sẽ tiếp tục đưa lên đầy đủ các sách, báo đã số hóa.

Ở Thư viện Huệ Quang, việc ảnh ấn được tiến hành rất cẩn thận, yêu cầu độ chính xác cao. File xử lý thường rõ và đẹp hơn so với văn bản gốc.

Để đa dạng thêm hình thức tư liệu đến với bạn đọc, đa dạng hình thức bảo tồn và góp một ít kinh phí để xoay vần công việc, Thư viện đã in ấn một số sách trên nền giấy tốt phát hành cho bạn đọc. Các công đoạn để phát hành sách như làm bìa, dàn trang, in ấn đều do nhân viên của Thư viện tự thực hiện.

Một điểm đặc biệt trong việc số hóa, ảnh ấn tư liệu của Thư viện Huệ Quang là các sách số hóa

sẽ được giữ nguyên văn bản gốc nên bạn đọc sẽ bắt gặp những dòng ghi chú, sửa chữa được viết bằng bút bi bởi chính tác giả lên sách. Kể ra, đây cũng là một mối duyên khi Thư viện đã may mắn tiếp cận được bản thảo của chính tác giả. Để bảo tồn văn bản gốc, Thư viện đã giữ nguyên như bản gốc Thư viện có. Điều này tạo nên một nét rất “duyên” trong công tác số hóa, ảnh ấn tư liệu của Thư viện Huệ Quang và giúp bạn đọc hiểu sâu sắc hơn nội dung tác phẩm.

PHÁT HÀNH SÁCH

Nhằm đa dạng thêm hình thức tư liệu đến với bạn đọc, đa dạng hình thức bảo tồn và tạo kinh phí để bổ sung sách cho phòng đọc, số hóa các nguồn tư liệu đưa lên mạng phục vụ bạn đọc và duy trì các hoạt động trong Thư viện, Huệ Quang đã phát hành một số sách ảnh ấn.

Ngoài ra, để tạo thêm nguồn kinh phí cho các hoạt động cung cấp tư liệu cho bạn đọc, bên cạnh các ấn bản đặc biệt, phòng phát

hành còn là nơi cung ứng nhiều đầu sách của nhiều nhà xuất bản sách khác nhau với nhiều thể loại phong phú.

CHẶNG ĐƯỜNG ĐÃ QUA - ĐỊNH HƯỚNG TƯƠNG LAI

Trải qua 13 năm hoạt động, có thể nói Huệ Quang đã trở thành một mô hình Thư viện Phật giáo rất thành công. Hơn 1.000 đầu sách trước 1975 đã được số hóa bao gồm cả sách Phật giáo và các thể loại khác. Số lượng đầu sách phục vụ bạn đọc cũng tăng lên không ngừng, từ khoảng 7.000 đầu sách khi mới thành lập. Hiện nay, con số đã tăng lên khoảng 100.000.

Trong đó, thành tựu phải kể đến là việc sưu tầm tư liệu Hán Nôm. Thư viện đã chụp được nhiều văn bản Hán Nôm Phật giáo quý như: Địa tạng kinh thích giải hoa ngôn bằng chữ Nôm, của ngài Minh Châu Hương Hải, được Như Nguyệt khắc vào năm Vĩnh Thịnh thứ 5 (1709); Thiền uyển tập anh; Giải oan khoa, thiền sư Minh Chính biên soạn, chùa

Bích Động, Ninh Bình khắc ván và tặng bản năm Khải Định thứ 6 (1921); Ti-ni Sa-di Uy nghi Cảnh sách Tứ phần Phạm vông Yết-ma chú giải, văn bản chép tay dày đến 200 trang (400 mặt giấy) của tổ sư Pháp Chuyên,... Công tác số hóa cũng được đẩy mạnh. Đến nay, đã có hơn 100 tựa sách Hán Nôm được số hóa, bao gồm nhiều thể loại như sử, kinh, luật, luận,...

Đối với báo chí Phật giáo - một trong những trọng tâm của Thư viện, những tờ báo chính thống, những tờ báo quan trọng của các hội Phật học như: Từ Bi Âm (Hội Nam Kỳ Nghiên Cứu Phật Học), Duy Tâm (Hội Lương Xuyên), Viên Âm (An Nam Phật học hội), Tam Bảo Chí (Hội Phật Học Đà Thành), Đuốc Tuệ (Hội Phật giáo Bắc kỳ) đã được sưu tầm tương đối đầy đủ. Đến nay, xét về số tựa, cũng như dung lượng thì Thư viện đã sưu tầm được khoảng 70%-80% báo chí Phật giáo đã được xuất bản. Bên cạnh số hóa, Thư viện đã biên soạn được tổng mục lục của bộ Tư Tưởng, Viên Âm, Hoàng Pháp, Hải Triều Âm, Giữ Thơm Quê Mẹ, Phụ Trương Phật Học, Bát Nhã. Tương lai sẽ biên soạn tổng mục lục báo chí, đặc biệt là thư mục điện tử cho từng tờ báo và tổng mục lục cho toàn bộ báo chí Phật giáo sưu tầm được giúp việc tra cứu trở nên dễ dàng hơn.

Năm 2017, khi ghé thăm Phòng phục chế tư liệu của Thư viện Huệ Quang, giáo sư Komine [3] vô cùng ngạc nhiên và thích thú về kỹ thuật cũng như chất lượng các ấn phẩm do Thư viện thực hiện. Đồng thời cũng gợi hướng

cho Thư viện nên đưa nhân viên sang Nhật Bản - nơi công tác bảo tồn văn hóa và tư liệu được coi trọng và rất phát triển để học hỏi thêm kỹ thuật cho mình.

Tiến sĩ Nguyễn Thị Oanh - Trưởng phòng Nghiên cứu Văn bản Lịch sử - Địa lý, Viện Nghiên cứu Hán Nôm, đến thời điểm hiện tại theo bà được biết, Huệ Quang là nơi duy nhất ở Việt Nam có thể phục chế lại sách Hán Nôm xưa với chất lượng tốt như thế. Điều này rất đáng khích lệ bởi Huệ Quang đã tự tiên phong mày mò bằng nguồn kinh phí eo hẹp của mình. Việc làm đáng trân trọng này có ý nghĩa lớn với việc bảo tồn và phát huy vốn cổ văn hóa dân tộc.

Bên cạnh những thành công, Thư viện vẫn còn điều khiếm khuyết. Hơn một nửa lượng sách Thư viện đã sưu tầm và bạn đọc trao tặng vẫn chưa được làm mã phục vụ bạn đọc. Chưa có nhiều độc giả biết đến Thư viện hoặc hiểu sai nghĩ Thư viện Huệ Quang chỉ có sách về Phật giáo, trong khi đó Thư viện có rất nhiều sách về các lĩnh vực tự nhiên, xã hội sẵn sàng cung ứng cho nhiều đối tượng độc giả. Ngoài những điều nêu trên, khó khăn lớn nhất phải kể đến đó chính là sự thiếu thốn về cơ sở vật chất. Để có nguồn kinh phí trả lương cho đội ngũ nhân viên và duy trì các hoạt động của Thư viện luôn là một áp lực lớn. Và cũng vì thiếu thốn vật chất, các kho, việc làm mã sách bị trì trệ, ảnh hưởng lớn đến việc phục vụ bạn đọc.

Hiện nay, từ phương diện Giáo hội đến tư nhân, Phật giáo chưa có một trung tâm lưu trữ, một

Thư viện đầy đủ tư liệu Phật giáo và cũng chưa hề có một đề án thực hiện một trung tâm hay một Thư viện. Xuất phát từ thực tế trên, tuy còn nhiều khó khăn, đòi hỏi nhiều tâm huyết và thời gian nhưng trong tương lai, Thư viện Huệ Quang sẽ nỗ lực không ngừng để tạo ra một trung tâm tư liệu hiện đại phục vụ cộng đồng và góp phần “*gìn giữ nét xưa, phát huy vốn cũ*” của dân tộc. Xuất thân từ ngôi chùa Phật giáo, những gì có lợi cho học phong đất nước và hoằng dương Phật pháp, Thư viện sẽ luôn sẵn sàng thực hiện - Thư viện trưởng Thư viện Huệ Quang cho biết.

Chú thích:

[1] Hòa thượng Thích Minh Thanh là đệ tử của cố Hòa thượng Thích Thiện Hoa, hiện trụ trì chùa Bảo An - Trà Vinh và chùa Bửu Sơn - Sài Gòn. Người bà của Hòa thượng là bà Dương Thị Liễu đã hiến đất để xây dựng hội Lương Xuyên Phật Học.

[2] Giấy dó là loại giấy được sản xuất từ vỏ những cây dó (như dó giấy, dó liệt...), theo quy trình thủ công được truyền lại qua nhiều thế hệ ở một số làng nghề ở Việt Nam. Giấy dó được dùng cho vẽ tranh trong mỹ thuật dân gian Việt Nam, đặc biệt là để làm giấy điệp cho tranh Đông Hồ, hay lưu giữ các tài liệu, nhờ vào nhiều ưu điểm, nổi bật nhất là độ bền theo thời gian. Một số tài liệu cho rằng giấy dó có độ tuổi thọ tới 500 năm.

[3] Komine Kazuaki là giáo sư giảng dạy tại Đại học Rikkyo, Tokyo, Nhật Bản và Đại học Nhân Dân Trung Quốc. Ông là tiến sĩ đầu ngành về văn học cổ điển Nhật Bản và văn học so sánh giữa các nước Đông Á.

Năm 2017, ông đến Việt Nam theo lời mời tham dự Hội thảo khoa học quốc tế “Việt Nam - giao lưu văn hóa tư tưởng phương Đông” do Viện nghiên cứu Phật học Việt Nam và trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn - Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh đồng tổ chức, ngoài các buổi báo cáo chuyên đề tại Hội thảo, giáo sư Komine đã dành toàn bộ thời gian còn lại đến Thư viện Huệ Quang đọc sách và nghiên cứu.